

Entrevista a Josep-Anton Fernàndez

Butlletí electrònic de Ciutadans pel Canvi (CpC)

22.4.2002

1. Què és i com va sorgir Veu Pròpia?

Veu Pròpia és una associació de nous catalanoparlants que volen treballar a favor de la nostra llengua comuna, el català. Tenim tres objectius: (1) ser una plataforma d'expressió dels nous catalanoparlants, és a dir, d'aquelles persones que no tenen el català com a llengua inicial però que l'han adoptat com a llengua habitual; (2) donar suport a les persones que estan adoptant el català o s'ho estan plantejant; (3) fer campanya a favor de la llengua i la cultura catalanes des del punt de vista dels nous catalanoparlants.

La iniciativa de crear Veu Pròpia va sorgir d'unes quantes persones que vam constatar que els nous catalanoparlants som invisibles socialment, alhora que determinades organitzacions pretenen parlar en nom dels castellanoparlants (entre els quals la majoria de nosaltres) i "defensar" els nostres drets, quan en realitat es tracta d'organitzacions que volen perpetuar determinats privilegis de classe. Estic parlant, naturalment, de Convivència Cívica Catalana, el Foro Babel i altres. Molts ens vam sentir utilitzats i manipulats per tota aquesta gent, especialment entre 1993 i 1998; estem farts de demagògia a costa nostra i creiem que hem de fer sentir la nostra veu en públic.

D'altra banda, vam constatar que molts conciutadans no acaben de fer el procés que vam seguir nosaltres, i no han adoptat el català com a llengua habitual. Creiem que una de les raons que expliquen això és que no s'ha transmès l'experiència d'adoptar el català, que no és un procés fàcil. Nosaltres hem adquirit un coneixement pràctic i pensem que l'hem de passar a altres persones. Finalment, Veu Pròpia va sorgir d'una certa insatisfacció amb el discurs de la defensa de la llengua catalana. Tot sovint aquesta se centra en la "recuperació" del català; nosaltres, però, no hem de recuperar res, perquè no hem perdut cap llengua sinó que n'hem guanyat una. Veu Pròpia vol defensar la nostra llengua comuna des d'aquest punt de vista: hem fet un esforç per aprendre i adoptar el català, i volem que aquest esforç rendeixi.

2. Per quin motiu algú adopta una llengua diferent a la materna com a llengua habitual?

Aquesta pregunta és una mica problemàtica. Primer, perquè d'entrada el concepte de llengua materna és discutible (per exemple, la meua llengua materna, el castellà, no és la llengua de la meua mare, el català); i segon, perquè aquesta "llengua diferent a la materna" que hem adoptat els nous catalanoparlants no és una llengua qualsevol, sinó la llengua del país on hem nascut o hem decidit fixar la nostra residència.

Nosaltres hem adoptat el català perquè és la llengua que ens ha donat accés a la catalanitat, és una de les coses que ens fa veure'ns a nosaltres mateixos, i ens fa ser vistos pels altres, com a catalans o catalanes. Al mateix temps, molts de nosaltres provenim de sectors socioeconòmics més aviat modestos, i la llengua catalana ens ha obert les portes a moltes coses des d'un punt de vista social. Fixeu-vos, d'altra banda, que no diem que "hem canviat de llengua", perquè no hem canviat ni hem renunciat a cap llengua. Per això Veu Pròpia parla d'"adoptar" el català. No es tracta de canviar, ni

de perdre o renunciar a res, però tampoc simplement d'adquirir o aprendre una cosa nova: es tracta de fer-te teva la llengua. És una mica com qui adopta una criatura: per a nosaltres, es tracta d'una relació d'amor mutu, i és per a tota la vida.

La vostra pregunta, però, té un abast més ampli. A Catalunya, molta gent va adoptar el castellà com a efecte d'una política molt violenta d'intimidació i imposició que ara es vol negar, i de la qual de cap manera volem ser còmplices. Actualment, hi ha interessos econòmics, socials i polítics molt poderosos que veuen el català com un problema i volen limitar-ne el creixement o limitar-lo a la mínima expressió. Aquests interessos actuen objectivament en contra de nosaltres, els nous catalanoparlants presents i futurs, perquè per a nosaltres el català és una font d'oportunitats més que no un problema. Finalment, i en relació amb aquest últim punt, també caldria preguntar-se per què algú *no* adopta la llengua del país com a llengua habitual.

3. A Catalunya, encara hi ha una distinció efectiva entre catalanoparlants i castellanoparlants? A quin nivell?

Aquesta distinció existeix, perquè la gent –des dels ciutadans normals i corrents fins als polítics que prenen decisions al Parlament i els sociòlegs que elaboren les estadístiques oficials– la fa. Però des del nostre punt de vista aquesta és una distinció falsa, d'entrada perquè a Catalunya *tothom* és castellanoparlant, agradi o no, des del moment que hi ha una llarga sèrie d'activitats que només es poden dur a terme en castellà. El català és una llengua objectivament subordinada i als seus parlants no els queda més remei que moure's dintre els paràmetres que estableix aquesta subordinació. D'altra banda, a nosaltres no ens agrada gens aquesta distinció tan neta i polida perquè ens deixa en terra de ningú: en tant que castellanoparlants que han adoptat el català, no som ni una cosa ni l'altra. Determinades instrumentalitzacions polítiques de la llengua per “defensar” els “castellanoparlants”, com si fos una categoria monolítica i homogènia, es basen sobre una falsedat i no pretenen altra cosa que enganyar la gent. Veu Pròpia creu en treure etiquetes, no en consolidar les que ja existeixen.

4. Respecte als nous catalans, que viuen al nostre país des de fa poc temps, creu que adopten el català com a llengua habitual?

Si us esteu referint a la immigració més recent, jo m'estimaria més parlar de “futurs catalans”, perquè seran catalans i catalanes, en primer lloc, si volen, i en segon lloc, si els catalans actuals els reconeixen com a tals. Dic això perquè no crec que sigui bo forçar ningú a definir-se d'una manera o altra, sobretot si és creant falses expectatives; i perquè en aquest país, fins fa pràcticament quatre dies, als fills (i fins i tot als néts) dels immigrants espanyols, és a dir, a persones que són catalanes de naixement, encara se'ls deia “immigrants” (però no pas a tots: només als que no han adoptat el català com a llengua habitual). Sóc una mica escèptic i no crec que la nostra societat hagi canviat tan ràpid i tan profundament en tan poc temps.

Sigui com sigui, aquesta és una pregunta que haurien de contestar els sociòlegs o els sociolingüistes sobre la base d'unes estadístiques que jo no tinc. Suposo, però, que depèn del lloc on s'hagin establert aquestes persones: si és a Santa Coloma de Gramenet o a Cornellà de Llobregat, m'imagino que d'entrada no adoptaran el català perquè la societat que els envolta s'expressa majoritàriament en castellà; però si viuen a Girona o a Esparreguera, probablement sí que es convertiran en catalanoparlants. És a dir, dependrà del percentatge de població que utilitzi habitualment el català al lloc on viuen i dels àmbits socials en què es moguin. Però el resultat final també depèn, en la meua opinió, de si la persona en qüestió és prou espavilada o ambiciosa: si ho és, i té ganes

d'integrar-se socialment i millorar la seva posició, segurament aprendrà el català i el farà servir. En aquest sentit, les ONGs i les administracions que socialitzen els nous immigrants en castellà no fan cap favor ni a als immigrants ni al català.

5. Creu que la llengua catalana constitueix un factor d'integració?

La pregunta real, la pregunta que la nostra societat en el seu conjunt s'hauria d'estar fent, perquè el seu futur depèn en certa mesura de la resposta, és si el català *encara* és un factor d'integració. Que ho ha estat fins no fa gaire és obvi: altrament el català ara tindria un lloc testimonial. No oblidem que Catalunya és una nació d'immigrants, i que porta dos-cents anys rebent fluxos massius de població. La llengua ha estat una de les maneres com aquestes onades migratòries s'han integrat a la societat catalana. A més, com diu Patrícia Gabancho, el català serveix de disfressa social: et treu etiquetes, fa que la gent et vegi com una persona més. I això vol dir que és una eina d'integració. Ara bé, existeix un risc real que la nostra llengua comuna perdi aquesta funció, per motius molt diversos: des de la seva subordinació fins als efectes més nocius de la globalització sobre les llengües d'abast restringit, passant per la desídia de moltes persones amb poder de decisió. Si aquest risc s'acaba confirmant, tindrà conseqüències que no veurem fins al cap de bastants anys, i jo crec que no seran precisament gaire positives.

6. Quins són els principals problemes amb què es troba una persona que vol començar a parlar el català?

Començar a parlar una llengua que no és la teva no és fàcil, i quan aquesta llengua està en la peculiar situació del català, encara ho és menys. Quins problemes hi ha? En podem esmentar uns quants: la manca d'àmbits d'ús; la baixa autoestima dels catalanoparlants, que els duu a canviar de llengua així que detecten un accent; la falta, per dir-ho així, d'un "itinerari" preestablert en el procés social que va de l'aprenentatge de la llengua a la seva adopció, o bé el "guió" de l'adopció de la llengua, que faria aquest procés més previsible; la instrumentalització política de la qüestió de les llengües, que tenyeix de connotacions aquest esforç de començar a parlar la llengua comuna; la força dels mitjans de comunicació i les indústries culturals espanyols, que no estan gaire per la feina. Al final massa coses es deixen a la força de voluntat de l'individu, que realment ha de voler parlar el català. Però la nostra llengua comuna no està en condicions de dependre d'adhesions tan fortes.

7. L'actual política lingüística del govern català és suficient? Quines aportacions faria Veu Pròpia a la política lingüística?

Aquesta és una pregunta curiosa, perquè des de determinats sectors de l'esquerra majoritària s'ha considerat que la política lingüística del govern català era excessiva... D'altra banda, Veu Pròpia és neutral en el joc polític partidari, i no fem declaracions que vagin contra aquesta neutralitat. Permeteu-me, doncs, que no contesti la primera part de la pregunta. Pel que fa a les aportacions que faria Veu Pròpia, creiem que caldria un enfocament menys *top/down* que, com ha escrit Puri Pinto, retornés el protagonisme de la política lingüística a la societat civil, escoltés la veu dels "normalitzats" i divulgés models de conducta a partir de l'experiència d'adopció de la llengua comuna per part dels nous catalanoparlants. També caldria treballar en la reformulació dels discursos, i tornar a l'esperit de "El català és cosa de tots" que va marcar l'inici de la PL. Això implica, entre altres coses, la promoció de l'ús social de la llengua i fer esforços per aturar el procés de llatinització del català. Alhora és essencial, creiem, fer campanyes de sensibilització (ni tan sols s'ha fet una campanya de divulgació de la llei

de 1998), i promoure coses com la conversa bilingüe i la “despenalització” dels accents. I s’ha de posar la llengua al servei d’un projecte d’igualtat social.

8. Quina opinió li mereixen casos com el de la Universitat Rovira i Virgili, en què la seva normativa lingüística va arribar als tribunals?

Malgrat el que ens diuen els polítics (és a dir: “aquí no passa res!”), als Països Catalans hi ha un conflicte lingüístic, i el cas de la URV no és més que una manifestació d’aquest conflicte. Ens trobem amb situacions kafkianes en què, sense que hi hagi hagut cap queixa per part dels estudiants, algunes universitats van als tribunals acusades de complir la llei. El català és una llengua sota sospita: des de bon principi la política lingüística ha hagut de passar pel constant filtre dels tribunals, que d’altra banda rarament intervenen a favor de la nostra llengua comuna. A més de ser injust, és un malbaratament dels nostres impostos. D’altra banda, aquestes manifestacions del conflicte lingüístic tenen uns efectes subjectius que rarament es reconeixen i discuteixen públicament. Per exemple, davant d’aquesta constant tensió entre interessos contraposats, moltes persones, sobretot aquelles que tenen el castellà com a llengua inicial, pateixen un conflicte de lleialtats que resulta en sentiments de culpa o en una negació de tot plegat. No és estrany, perquè a ningú li agrada que el facin triar entre diferents parts de si mateix, i determinades instrumentalitzacions de la qüestió lingüística pretenen exactament això. Un dels propòsits de Veu Pròpia és treballar aquests efectes subjectius del conflicte, desenvolupar la nostra autoestima com a castellanoparlants (o àrabo-, gallego-, angloparlants...), però també el nostre orgull com a catalanoparlants.

9. El món polític tracta correctament el tema lingüístic?

Per veure fins a quin punt els polítics estan preocupats per la qüestió, només cal veure la qualitat de la llengua que utilitzen: amb poques, però honroses, excepcions, és molt baixa, tant a nivell gramatical com de recursos expressius. En general, el món polític instrumentalitza la llengua i la utilitza com a arma llencívola, i alhora mostra un gran desinterès per la seva qualitat i el seu benestar. Això ens preocupa, perquè el futur de la llengua comuna és una qüestió que afecta el que a qualsevol país europeu anomenen “l’interès nacional”. Cal deixar d’utilitzar-la com a moneda de canvi. A la nostra llengua comuna, el català, se l’ha de deixar tranquil·la perquè faci la seva feina, que és crear igualtat social, i si de cas se l’ha d’ajudar posant recursos a la seva disposició. Un altre problema és que, en general, els polítics no tracten prou bé la situació de subordinació en què es troba el català. Per exemple, els mòbils de Telefònica et deixen escollir si vols la pantalla del telèfon en castellà o en una de les “*lenguas autonómicas*”, com si el castellà no en fos una (la llengua pròpia de la majoria de regions espanyoles és el castellà!). Quin dels nostres polítics s’ha queixat d’aquesta mostra de racisme lingüístic? A mi, com a parlant d’una llengua inicial establerta i molt forta, una llengua “normal” com és el castellà, em costa molt d’entendre aquesta actitud dels polítics que estan massa acostumats a abaixar el cap i a acceptar la subordinació. I si els polítics, que haurien de liderar la societat, ja abaixen el cap en aquestes coses, com podem esperar que la ciutadania sigui més valenta i decidida?

10. Què li diria a una persona que acaba d’arribar a Catalunya per fer-li entendre la necessitat de parlar el català?

Li diria que, si vol penjar-se la llufa d’immigrant, que tothom el vegi com un immigrant, com a algú que no s’ha integrat en el país i no és “un de nosaltres”, llavors

que *no* aprengui el català, i sobretot que no el faci servir mai, si és que l'ha après. Però si té intenció de quedar-se aquí per a la resta de la seva vida, i ser una persona més de la nostra societat, amb tot el que això implica, llavors li diria que aprengui el català, però sobretot que se'l faci seu, que l'adopti, que s'espavili i es busqui àmbits d'ús. I a continuació li diria que quan ja sàpiga una mica de català es faci membre de Veü Pròpia, perquè nosaltres, que tenim una experiència semblant, potser el podrem ajudar.

La vostra pregunta, però, sorprenentment exclou una part molt important de la societat catalana que ha nascut a Catalunya, ha estudiat el català a l'escola però no el parla habitualment. A aquestes persones els diria que si estan cansades que al *pueblo* dels seus pares o avis els diguin *los catalanes* mentre que a Catalunya els diuen que són "castellans", el millor és llançar-se a parlar català. A més, si ja han fet un esforç de temps i energies per aprendre la llengua, potser ara els toca treure'n profit, no? A aquestes persones també els diria que es fessin membres de Veü Pròpia, perquè nosaltres hem passat per la mateixa situació i tenim ganes d'ajudar-los.

11. I al 12,3 % de la població que fa més de 10 anys que viu a Catalunya i que afirma no entendre el català (dades IDESCAT), què els diria?

Abans de dir-los res, em preguntaria com és possible que algú que porta deu anys en un país no entengui la llengua d'aquest país. Si és una persona gran, a qui aprendre un idioma nou segurament li resulta un esforç massa gros, li explicaria una mica d'història de la llengua i li proposaria que animés els seus fills a aprendre el català i a fer-lo servir. Si és una persona més jove, li preguntaria si realment té tantes ganes de quedar-se al marge de la resta de la societat en què viu, i li proposaria que sortís una mica més.

veupropia@correu.vilaweb.com

<http://www.veupropia.org>